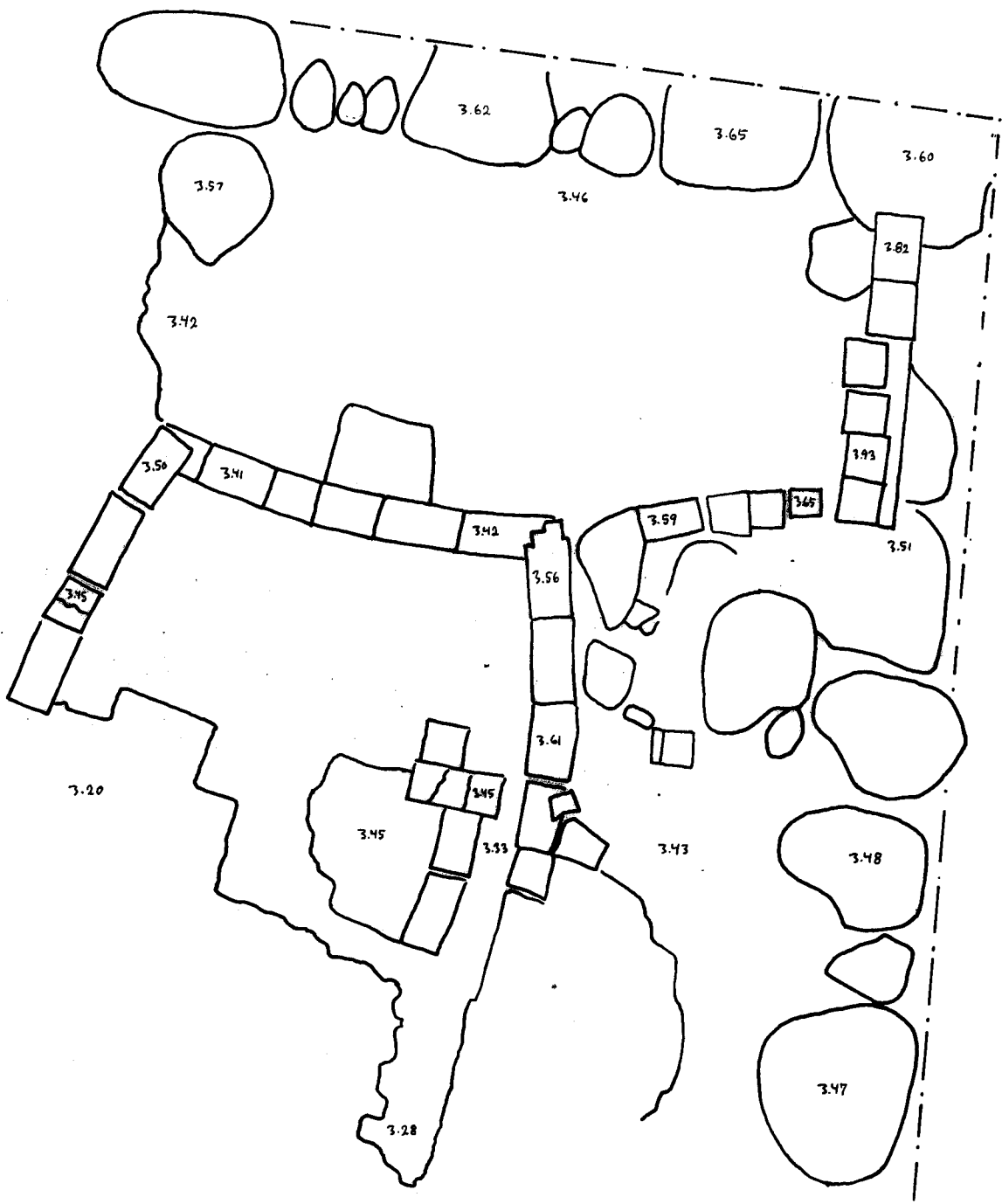
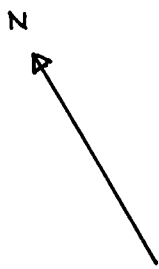

F A R V E R G A D E N R 5
Næstved Museums undersøgelser i 1964

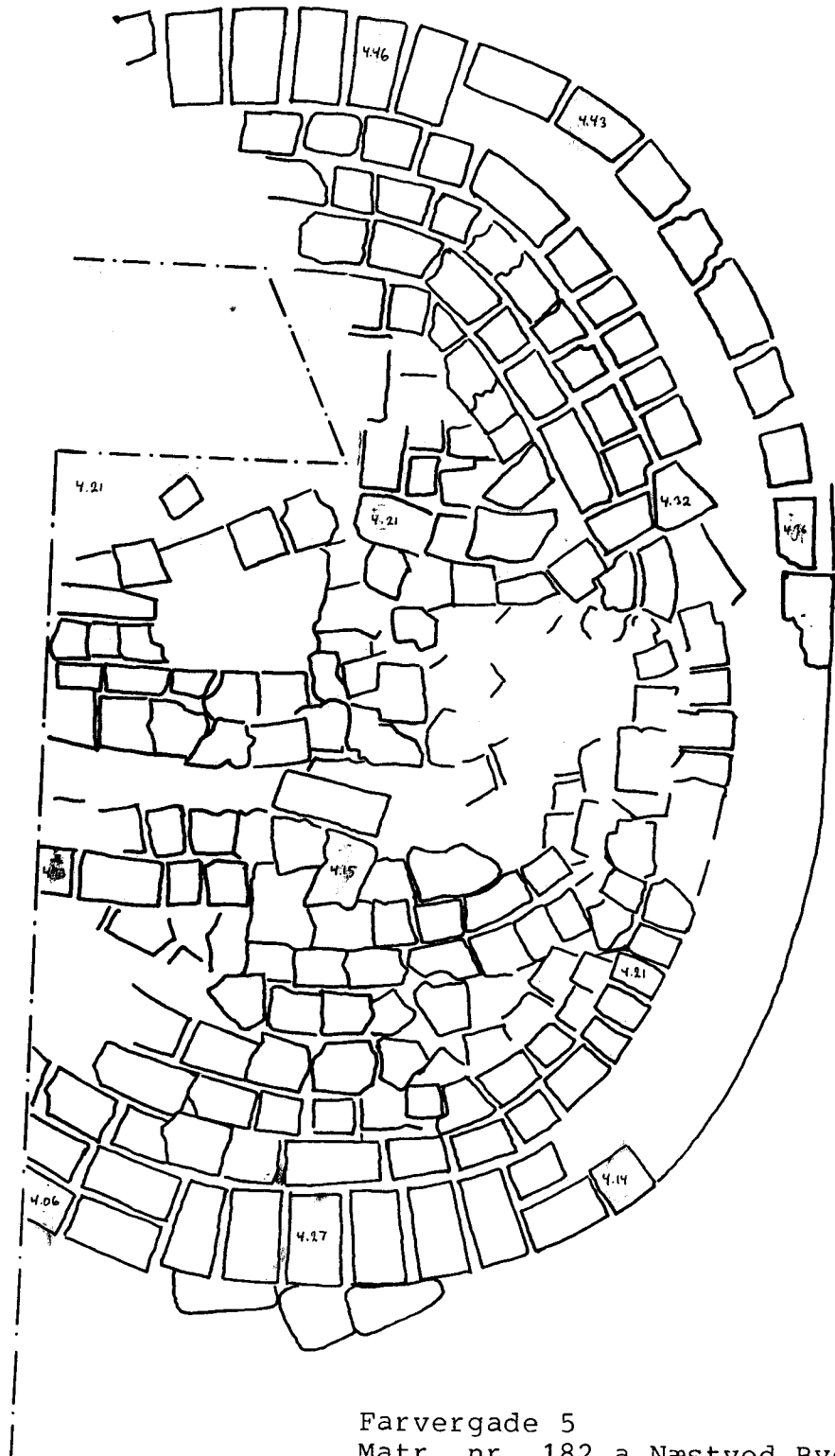
Næstved Museums undersøgelser i Farvergade nr. 5, matr. nr. 182 af Næstved købstads bygrunde, juli - oktober 1964.

Efter nedrivning af forhus og sidebygning i Farvergade nr. 5 i foråret 1964 genoptog museet udgravningerne fra 1963, dog ikke som en direkte fortsættelse af disse, men som selvstændige undersøgelser, hvortil der knyttedes en del forventninger. Ved opførelsen i 1927 af naboejendommen, nr. 7A, havde man ind mod skellet til nr. 5 gjort betydelige fund af arbejder fra et keramisk værksted fra slutningen af 1500-tallet, og det måtte derfor anses for sandsynligt, at man nu vilde kunne støde på mere fra dette, jf. "Et tilløb til dansk Fajancefremstilling i Renæssancetiden. Laurits Pottemager i Næstved. Af Kai Uldall", "Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1934", side 44 - 54. Fundet omfattede foruden almindelige pottemagersager glaserede kakler og fliser. Af særlig interesse var de prøver på tinglasur, som viser, at "Laurits Pottemager" som den første i Nordeuropa havde formået at fremstille fajance. Der havde dog i 1927 kun været tale om skårøptagning, ikke nogen egentlig udgravning.

Da man ikke var i stand til at betale en professionel arkæolog, og eftersom Næstved Museum selv ønskede at skaffe sig materiale fra "Laurits Pottemager", bl. a. til undervisningsbrug, overlodes det som forrige år arbejdsformand Hans Nielsen at lede de daglige udgravninger under tilsyn af museets inspektør, som måtte sørge for den daglige drift af museet og desuden - efter sommerferiens ophør - passe sit skolearbejde. Hans Nielsen havde en arbejdsmand til hjælp foruden frivillig assistance fra gymnasieelever. Amtslæge Leschly Jacobsen foretog fotografering, og museets kustos fru Mia Madsen rensede, støttet af en elev, det omfattende skårmateriale, der fremdroges, og samlede sammenhørende keramikstykker. Arkitekt J. Vestergaard Jensen foretog sammen med sin medarbejder, arkitekt Sigfred Laursen, opmålinger af det opdagede. Men på grund af manglende tid kunde den her foreliggende beretning først færdiggøres 18 år efter.

Farvergade 5
Matr. nr. 182 a Næstved Bygrunde
NEM 64:201
Ovn B
Mål: 1:20
J. Vestergaard Jensen 1964/1982
P.B.H. 1983

Farvergade 5
Matr. nr. 182 a Næstved Bygrunde
NEM 64:201

Ovn A
Mål: 1:20
J. Vestergaard Jensen 1964/1982
P.B.H. 1983

Udgravningerne begyndte i juli måned og fortsatte - med mindre afbrydelser - hele sommeren igennem og afsluttedes først et godt stykke ind i oktober.

OPMÅLINGSAFSNIT 64/1

Opmåling foretaget 15.7.1964 af Sigfred Laursen, fot.nr. 202 - 212, 215 - 225 og 230 - 234.

Under den sydlige del af sidehuset var der en ældre kælder med vægge af kampesten og gulv af piksten. Denne kælder stødte op mod skellet til nr. 7A omtrent ud for det sted, hvor man i 1927 var stødt på fund af keramik fra renæssancen. Man koncentrerede sig derfor i første omgang om denne kælder.

Efter optagning af pikstengulvet afdækkedes i det nordvestre hjørne et sammenhængende lag af løstliggende fliser, afgrænset ind mod rummet efter en krum linie, og alle lagt med bagsiden opad. Ved borttagning af fliserne viste der sig at være et gulv af munkesten under disse. Det må formodes, at fliserne har været udlagt over gulvet som en beskyttelse mod overliggende opfyldning.

Da gulvet syntes at strække sig ind under nordvæggen, fjernedes så meget af denne, at den nordre ende af murstengulvet kunde frilægges. Væggen var sat direkte oven på gulvet, der var fuldstændig intakt under denne. Gulvet havde samme krumme afslutning ud mod rummet som de overliggende løse fliser havde, og viste sig nu i den fri-gravede form at udgøre en oval, hvoraf dog den ene langside strakte sig ind under vestmuren. Gulvets udstrækning i længden, der nogenlunde fulgte skellets retning, var 3,6 m og bredden må efter formen at dømme have været ca. 2,8 m.

Gulvets ovale form og dets placering op imod og ind under skellet til nr. 7A måtte føre til den antagelse, at man her stod over for rester af en keramikovn, som havde tilhørt den Laurits Pottemager, hvis arbejder man som nævnt havde stødt på i 1927 på den anden side skellet, og som man vidste havde virket i dette område i slutningen af 1500-tallet.

De videre undersøgelser og de mange skårfund i omgivelserne omkring ovenbunden bekræftede tilfulde denne antagelse.

OPMÅLINGSAFSNIT 64/2

Opmåling foretaget 16.7.1964 af Sigfred Laursen, fot.nr. 217, 227 og 228.

I det modsatte hjørne af kælderens fandtes under pikstensgulvet en ældre brolægning af små og store kampesten imellem hinanden og i ca. samme niveau som ovenbunden.

OPMÅLINGSAFSNIT 64/3

Opmåling foretaget 14.10.1964 af V.J., fot.nr. 237. En serie fotografier taget af Leschly Jacobsen er ved en ekspeditionsfejl ved fremkaldelsen af filmene bortkommet.

Ved en undersøgelse i terrænet mellem sidebygningen og det vestre baghus ("1865-huset") afdækkedes tæt ind mod dette en del af endnu en ovenbund, hvis søndre halvdel var fjernet ved husets opførelse.

Ovenbunden lå i retningen sydvest-nordøst, og næsten parallel med den førstfundne ovenbund, men ca. 80 cm lavere. Bunden var med buede sider, men afsluttet med indadbuget ende mod nordøst. Det første skifte af sidevæggene var bevarede i den forreste del af ovnen. Gulvet bestod af munkestensbrokker og havde fald bagud (mod sydvest), hvilket muligvis kan tilskrives sætninger i underlaget på grund af terrænfaldet, således som også konstateret ved andre gulvflader i det stærkt faldende terræn.

Ovenpå gulvet lå i den nordlige del ved østvæggen et mindre lag af munkesten i sand. Stenene syntes at være glaserede i overfladen, men det har formentlig været en begyndende sintring. Muligvis har disse sten været rester af mur mellem indfyring og brændingsrum.

Ovenbunden var mindre end den førstfundne og må have tilhørt en anden ovntype, idet den ikke i plan, trods de buede sider, udgjorde en fuld oval som denne, men var i den bevarede ende som nævnt afsluttet efter en indadbuget linie, hvor det må formodes, at indfyringsåbningen har været, og som bekræftes af, at der på gulvet udenfor lå et tykt lag træaske. Da den sydlige halvdel af ovnen var fjernet, vides ikke hvordan denne har været udformet.

Foran ovnen lå et lergulv med teglbrokker i og i ca. samme niveau som ovenbunden. Midt for endevæggen af denne var

der en mindre forsænkning i gulvet. Iøvrigt var dette, som ovenfor nævnt, dækket af et tykt lag træske. Gulvet foran ovnen var afgrænset mod syd og øst af rester af munkestensmur, mod nordøst af kampesten, der lå 15-20 cm højere end gulvfladen, som var afbrudt mod nordvest. Syd for dette gulv og øst for ovnbunden var et tilsvarende gulv af ler med teglbrokker og afsluttet mod sydøst af kampesten lidt højere end gulvet.

Over ovnen lå en del skår, men uden for denne lå store skårdynger, der alle bar præg af at være fejlbrændinger.

OPMÅLINGSAFSNIT 64/4

Opmåling foretaget 14.10.1964 af V.J., ingen fot.

I forhusets sydside, omtrent hvor sidebygningens gårdfacade støder til, afdækkedes et mindre stykke brolægning med fald mod syd og afgrænset mod øst af en række større kampesten, som ragede op over brolægningen.

OPMÅLINGSAFSNIT 64/5

Opmåling foretaget 15.10.1964 af V.J., ingen fot.

Nordøst for den først fundne ovnbund og mellem forannævnte brolægning og skellet mod nr. 7A afdækkedes en syldstensrække i retningen sydøst-nordvest og skråt i forhold til Farvergade, men næsten parallel med bagskellene som andre afdækkede partier i udgravningerne i 1963 og 1964. På indvendig side af syldrækken sad fastmuret enkelte munkesten, som formentlig må have været rester af en indvendig murflade.

Syd for og i tilslutning til syldrækken afdækkedes et mindre stykke murstengulv, der lå omtrent i niveau med ovnbunden sydvest for.

FUNDENE OMKRING OVNBUNDENE

Da de store skårdynger i tidens løb var rodet kraftigt rundt, lod det sig ikke gøre at foretage nogen opmåling af lag. Der fremkom flere tusinde skår, hvoraf en del kunde samles. Materialet nummereredes og indførtes i en kortfattet registrant. Fotografierne af enkeltfund blev beskrevet, førend denne beretning udarbejdedes.

OPMÅLINGSAFSNIT 64/2

Opmåling foretaget 16.7.1964 af Sigfred Laursen, fot.nr. 217, 227 og 228.

I det modsatte hjørne af kælderen fandtes under pikstensgulvet en ældre brolægning af små og store kampesten imellem hinanden og i ca. samme niveau som ovenbunden.

OPMÅLINGSAFSNIT 64/3

Opmåling foretaget 14.10.1964 af V.J., fot.nr. 237. En serie fotografier taget af Leschly Jacobsen er ved en ekspeditionsfejl ved fremkaldelsen af filmene bortkommet.

Ved en undersøgelse i terrænet mellem sidebygningen og det vestre baghus ("1865-huset") afdækkedes tæt ind mod dette en del af endnu en ovenbund, hvis søndre halvdel var fjernet ved husets opførelse.

Ovenbunden lå i retningen sydvest-nordøst, og næsten parallel med den førstfundne ovenbund, men ca. 80 cm lavere. Bunden var med buede sider, men afsluttet med indadbuget ende mod nordøst. Det første skifte af sidevæggene var bevarede i den forreste del af ovnen. Gulvet bestod af munkestensbrokker og havde fald bagud (mod sydvest), hvilket muligvis kan tilskrives sætninger i underlaget på grund af terrænfaldet, således som også konstateret ved andre gulvflader i det stærkt faldende terræn.

Ovenpå gulvet lå i den nordlige del ved østvæggen et mindre lag af munkesten i sand. Stenene syntes at være glaserede i overfladen, men det har formentlig været en begyndende sintring. Muligvis har disse sten været rester af mur mellem indfyring og brændingsrum.

Ovenbunden var mindre end den førstfundne og må have tilhørt en anden ovntype, idet den ikke i plan, trods de buede sider, udgjorde en fuld oval som denne, men var i den bevarede ende som nævnt afsluttet efter en indadbuget linie, hvor det må formodes, at indfyringsåbningen har været, og som bekræftes af, at der på gulvet udenfor lå et tykt lag træaske. Da den sydlige halvdel af ovnen var fjernet, vides ikke hvordan denne har været udformet.

Foran ovnen lå et lergulv med teglbrokker i og i ca. samme niveau som ovenbunden. Midt for endevæggen af denne var

Udgravningerne begyndte i juli måned og fortsatte - med mindre afbrydelser - hele sommeren igennem og afsluttedes først et godt stykke ind i oktober.

OPMÅLINGSAFSNIT 64/1

Opmåling foretaget 15.7.1964 af Sigfred Laursen, fot.nr. 202 - 212, 215 - 225 og 230 - 234.

Under den sydlige del af sidehuset var der en ældre kælder med vægge af kampesten og gulv af piksten. Denne kælder stødte op mod skellet til nr. 7A omtrent ud for det sted, hvor man i 1927 var stødt på fund af keramik fra renæssancen. Man koncentrerede sig derfor i første omgang om denne kælder.

Efter optagning af pikstengulvet afdækkedes i det nordvestre hjørne et sammenhængende lag af løstliggende fliser, afgrænset ind mod rummet efter en krum linie, og alle lagt med bagsiden opad. Ved borttagning af fliserne viste der sig at være et gulv af munkesten under disse. Det må formodes, at fliserne har været udlagt over gulvet som en beskyttelse mod overliggende opfyldning.

Da gulvet syntes at strække sig ind under nordvæggen, fjernedes så meget af denne, at den nordre ende af murstengulvet kunde frilægges. Væggen var sat direkte oven på gulvet, der var fuldstændig intakt under denne. Gulvet havde samme krumme afslutning ud mod rummet som de overliggende løse fliser havde, og viste sig nu i den frigravede form at udgøre en oval, hvoraf dog den ene langside strakte sig ind under vestmuren. Gulvets udstrækning i længden, der nogenlunde fulgte skellets retning, var 3,6 m og bredden må efter formen at dømme have været ca. 2,8 m.

Gulvets ovale form og dets placering op imod og ind under skellet til nr. 7A måtte føre til den antagelse, at man her stod over for rester af en keramikovn, som havde tilhørt den Laurits Pottemager, hvis arbejder man som nævnt havde stødt på i 1927 på den anden side skellet, og som man vidste havde virket i dette område i slutningen af 1500-tallet.

De videre undersøgelser og de mange skårfund i omgivelserne omkring ovenbunden bekræftede tilfulde denne antagelse.

Af nye former fremkom bl. a. brudstykker af store relieffer, der minder om tilsvarende fra Statius von Dürens værksted i Lübeck. Man fandt bl. a. dele af en møllesten, som pottemageren havde revet sine farver på, en tilhørende støder og rester af en frittepotte, en øltap o. m. a.. Nationalmuseets anden afdeling deponerede de ni kasser med keramikrester, man havde fået fra Farvergade 1927, i Næstved Museum.

KONKLUSION

Udgravningen i Farvergade nr. 5, 1964, bragte et materiale, der kan beténges som det betydningsfuldste pottemager-værkstedsfund fra renæssancen i Danmark. Dels fremdroges og opmåltes rester af to pottemagerovne, dels fik man et meget stort og varieret antal keramikrester, spændende over husgeråd af forskellig art, dekorerede skåle og fade, kakler og fliser, de omtalte relieffer og mange eksempler på anvendelse af tinglasur. Dertil kommer redskaberne.

Næstved i juni 1982

F. Michelsen

F. Michelsen

J. Vestergaard Jensen

J. Vestergaard Jensen